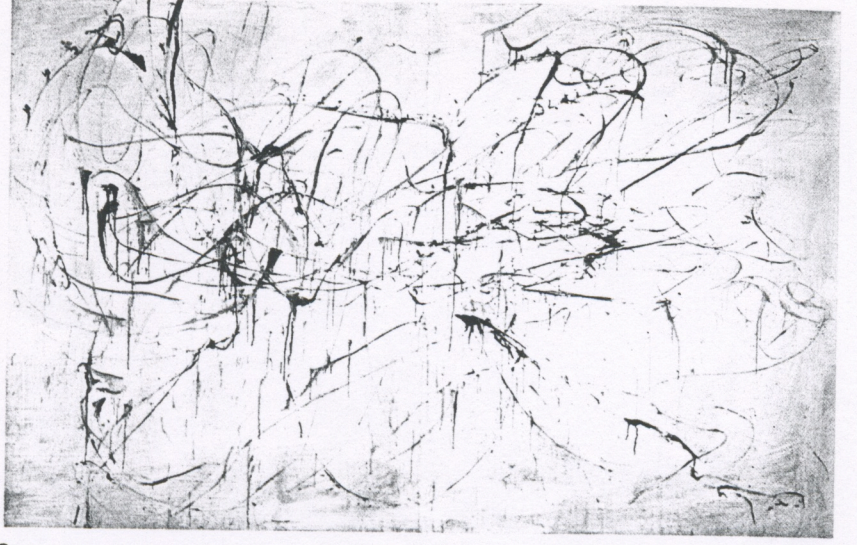

Bir retrospektif: Mübin Orhon

Paris'e iktisat doktorası yapmak için gidip ortamın havasına kapılan bir sanatçı Mübin Orhon. Rahmetli ressam iki önemli retrospektif sergisi vesilesiyle bir kez daha gündeme geliyor.

2

1

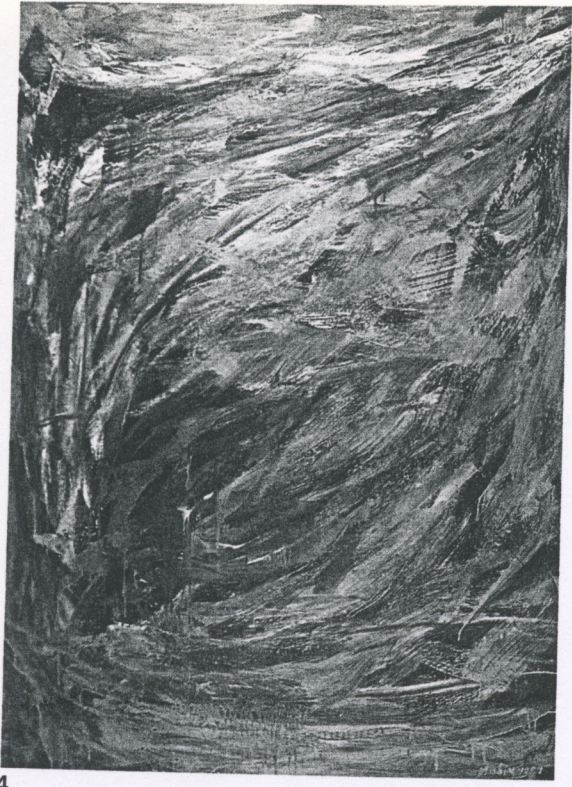
Haldun Dostoğlu

Mübin Orhon'un 1 Ekim'de Yapı Kredi Kazım Taşkent Sanat Galerisi'nde açılan, Robert ve Lisa Sainsbury koleksiyonunda yer alan eserlerden oluşan sergi ile 15 Kasım'da İstanbul ve 1997 Ocak ayında Ankara Galerî Nev'de açılacak olan aynı sanatçıya ait sergiler bütünüyle incelendiğinde, retrospektif karakter taşıyabilecek zenginliğe ve çeşitliliğe sahip oldukları fark edilecektir.

Yapı Kredi Kazım Taşkent Sanat Galerisi'ndeki sergide sanatçının 50'li yılların başından 70'li yılların ortalarına dek gerçekleştirdiği eserlerinden bir seçme sergilendi. Bu serginin önemi tahmin edilebileceği gibi sadece Orhon'un belli bir dönemde gerçekleştirdiği eserler arasında yapılan bir seçme olmasından kaynaklanmıyor. Bir başka önemi daha var ki gözardı edilebilecek gibi değil. Bu seçimin Avrupa'nın belki de en önemli koleksiyonerlerinden biri sayılabilecek, Sainsbury ailesine ait olması. Bu koleksiyonun Avrupa sanatını kapsayan bölümünde, altmışın üzerinde eseriyle Mübin Orhon da yer alıyor. Lord Robert Sainsbury ve eşi Lisa'nın Mübin Orhon ile alışveriş şeklinde başlayan ilişkileri bir dostluğa dönüşmüş. Mübin, Paris'in rekabetçi, acımasız sanat ortamında, ona kısa süre de olsa biraz nefes alıracak Sainsbury'lerin yolunu tüm bir yıl gözlemiş. Ziyaret sonrası kutlamaların ardından yeni resimler için yeniden tezgah başına dönmüş.

Yapı Kredi Kazım Taşkent Sanat Galerisi'ndeki Mübin Orhon sergisinin açılışına Sainsbury ailesini temsilen ve bu aileyle hala yıllar öncesinden başlayan dostluğunu sürdüren, Fransız ressam Charles Maussion da gelmişti. Maussion'un gelmesinin belki de asıl nedeni yıllarca omuz omu-

- 1 Mübin Orhon.
- 2 İsimsiz, 122.8 x 196 cm, kağıt üstüne akrilik- suluboya.
- 3 "Ölüm Zaferi III", 188 x 199 cm, tuval üstüne akrilik, 1962.
- 4 İsimsiz, 115 x 89 cm, tuval üstüne akrilik, 1959.

3

4

za geçen bir dostluğun hatırasına, bir dönem resim kavgasında birlikte yola çıktıkları, zaman zaman birbirlerine çok benzer eserler gerçekleştirdikleri bir dostunun sergisinde onu anmaktı. Sergi kataloğuna son derece duygulu bir metinle katılan Maussion aynı duygusunu açılış günü ziyaretçilerle de paylaştı. Erken kaybedilmiş bir dava arkadaşının yokluğundan dolayı acı ve eksiklik duyduğunu hissettiren Maussion, resimleri izlerken eski ve keskin mücadele günlerinin heyecanını hala taşıdığını belli ediyordu.

Galeri Nev'deki sergilerde ise sanatçının 70'li yılların başından ölümüne dek geçen süre içinde gerçekleştirdiği eserleri izleyeceğiz. Yapı Kredi'deki sergide sanatçının resim serüvenine yelken açtığı ilk yıllardan başlayarak son dönem çalışmalarında göreceğimiz minimal yaklaşımlarına nasıl bir çaba ve izlekten geçerek yaklaştığını kolayca izleyebiliştik. Galerideki sergilerde ise sanatçının neredeyse doğu mistiklerinin erdiği katlara resmiyle nasıl yaklaştığına şahit oluyoruz. Son dönem guvaşlarında, arkadaşın en uzaktaki ışığa birer pencere açan Orhon'u, tuvalindeki monokroma yaklaşan sadeliği ile renge ve ışığa bu pencereden ibadet eder görüyoruz. Ahmet Benli ve Charles Maussion'dan bildiğimiz Orhon'un Mevlana'ya olan ilgisi bu son resimleri daha iyi anlayabilmemize yardımcı oluyor. Onun neredeyse zikreder gibi boyadığını, tuvalin orta yerine yerleştirdiği pencereye benzer konstrüksiyondan rengin arkasındaki ışığa erişmek istediğini düşünüyorum. Kimi zaman ise rengin hiçbir öneminin kalmadığına, tuvalin tamamen bir ışıktan ibaret kaldığına şahit oluyoruz.

Bu neredeyse monokroma yaklaşan resimleri Yves Klein'in yaptıkları ile karşılaştırmamak lazımdır. Mübin Orhon, Iris Clert Galerisi'ni 50'li yıl-

larda Klein ile paylaşmıştı. Orhon'un Klein'in sanat serüvenini yakından bildiğine eminim. Mübin'in son dönem tuvalindeki minimal yaklaşımın monokrom etkisinin, Doğu felsefelerinden damıtıldığı o ışık penceresi ile Yves Klein'in monokrom tuvalerinden ayrıldığını düşünüyorum.

Ayrıca Komet'in de bir sohbetle ifade ettiği şekilde, Amerikan soyut resmi gibi, önden tasarlanmış, karar verilip bir metot içinde yapılmış resimler değil bunlar. Yani metodik değil, tam aksine içten gelen bir tavırla, ritimleri kırarak gerçekleştirilmiş, içgüdüyle, sezgiyle olgunlaştırılmış, dolayısıyla da son derece samimi resimler.

Osmanlı aristokrasisine uzanan aile geçmişinden kaynaklandığını sandığım, az konuşan, yaptığı işe inanılmaz saygı duyan kişiliği ile çevresinde saygınlık kazanan Mübin Orhon'un ince uzun fiziği bu kişilikle adeta bütünleşerek, hani neredeyse resmine de taşınmıştır. Çok az sözle derin duyguları ifade etme yolunda yürüttüğü çalışmalarında inanılmaz bir dikkati ve saygıyı okumak mümkün. Ne var ki, bu dikkat eserlerini içtenlik sınırından da hiç uzaklaştırmamış.

Parisli dörtlü

Aşağı yukarı aynı kaderi paylaşan dört Türk ressamı hemen hemen aynı yıllarda Paris'e giderek o yılların sanat Kabe'si sayılan bu kentte sanatsal ufuklarını genişletme macerasına girişmişlerdi. Gerçi Mübin Orhon'un Paris'e gidiş amacı diğerlerinden farklıydı, o siyasal bilimler üzerine doktora yapmak üzere gitmişti. Selim 1947'de, Hakkı Anlı 1954'te, Nejad 1946'da Orhon ise 1948'de bu kente yerleştiler. 1947'de giden Sabri Berkel ise 1949'da Akademi hocalığına geri dönmüştü. Aynı yıllarda Paris'i paylaşan bu dörtlü o yıllar aynı şehirdeki diğer Türk ressamlarından farklı olarak, dönemin akımları

arasında soyut sanata yönelmiş ve kısa zamanda başarı göstererek, bu alanda en üst sıralara kadar yükselmişlerdir.

Dönemin en önemli sanatçıları ile birlikte yine dönemin en ünlü galerilerinde birlikte çalışmışlardır. Yine o yıllar Paris'in önemli yıllık sergileri arasında sayılan Salon de Mai, Réalités Nouvelles, Salon d'Automne, Salon d'Octobre gibi yıllık sergilere eser vermişlerdir. Hatta, 1952 Ekim Salonu'nun manifestosunu bizzat Nejad Devrim kaleme almıştır. Şunu da teslim etmek gerekir ki, Mübin Orhon 50'li yıllardan başlayarak, aynı şehri paylaştıkları Hakkı Anlı, Nejad ve Selim'le birlikte Türk resim tarihinin en iyi soyut resim örneklerini vermiştir.

Türk soyut resminin ilk örneklerinin 40'lı yıllar sonunda yapıldığını biliyoruz. Dünyadaki akımlardan etkilenen Türk sanatçıların bir kısmı radikal bir dönüşle, birden figür resmini bırakıp soyut resmin serüvenine dalıyorlar. Mübin Orhon'un diğerlerinden farkı - Grande-Chaumière'deki desen çalışmalarını saymazsak - resme doğrudan soyutla başlaması ve birçok sanatçının aksine (Selim, Anlı) sonuna kadar da soyut resim yapmasıdır.

Aynı kaderi paylaşan bu dört sanatçı arasında, ne yazık ki, Mübin Orhon genç sayılabilecek bir yaşta ve diğerlerinden bir hayli önce, 1981'de öldü. Anlı 1990'da, Selim Turan 1994'te, Nejad Devrim ise 1995'te ardı ardına öldüler.

Sürekli soyut resim yapmak ve o resmi doruğuna ulaştırmak için sürdürülen çabanın intihari bir süreç olduğunun dünyada da örnekleri var (Pollack, Rothko). Mübin'in de yaşam tarzının yavaş bir intihardan çok da farklı olmadığını biliyoruz. Bu incelikte, bu dinginlikte ve giderek daha yükseklere tırmandırarak sürdürülen uğraşın belki de doğal sonucu bu. ■